

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej **mgra Piotra Makarowskiego**

pod tytułem

**WYBRANE ZMIENNE PSYCHOLOGICZNE FUNKCJONOWANIA NA STANOWISKACH
DOWÓDCZYCH W TRANSPORCIE MORSKIM**

napisanej pod kierunkiem **prof. dr. hab. Mieczysława Plopy**

1. Ogólne uwagi metodologiczne o rozprawie

Recenzowana rozprawa wchodzi w zakres psychologii pracy i zarządzania, psychologii osobowości oraz psychologii morskiej. Ma ona profil teoretyczno-empiryczny. Stąd też jej struktura jest dostosowana do wymogów tak właśnie założonego profilu. W tym więc układzie profilowym, jest ona spójna logicznie i koherentna merytorycznie. Jej pierwszą część stanowią trzy rozdziały teoretyczne. Stanowią teoretyczną podstawę rozprawy jako zaplecze koncepcyjne, osadzone na analizie literatury przedmiotu – dla badań własnych Autora.

W Rozdziale I Autor przedstawił podmiotowe uwarunkowania pracy w warunkach morskich, skupiając się na czynnikach osobowościowych (m.in. neurotyzm) jako predyktorach efektywności pracy w warunkach rejsu dalekomorskiego. Podjął również kwestię czynnika ludzkiego w zarządzaniu zasobami załogi (CRM) w czasie takich rejsów.

Rozdział II, z kolei, relacjonuje podejmowane w literaturze przedmiotu badania nad stresem w warunkach morskich, według koncepcji R. Lazarusa oraz S. Hobfolla. Na szczególne wyróżnienie w tym rozdziale zasługuje omówienie kwestii okresu osamotnienia w izolacji morskiej oraz związanego z tym stresu rozłąki, dla których pionierskie na świecie były

w latach w ostatniej dekadzie XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku badania J. Rostowskiego oraz Promotora tej rozprawy.

Specyfika ryzyka w warunkach morskich w ujęciu koncepcji ryzyka instrumentalnego i stymulującego oraz teorii perspektywy D. Kahnemana i A. Tversky'go, została natomiast przedstawiona w Rozdziale III. Uważam, że wszystkie trzy omówione rozdziały teoretyczne stanowią adekwatną podstawę teoretyczną do podjęcia przez Autora swojego własnego problemu badawczego w rozprawie.

Rozdział IV jest metodologicznym pomostem pomiędzy wprowadzeniem teoretycznym do zagadnień rozprawy a jej częścią empiryczną, gdzie zostały przedstawione oraz zinterpretowane wyniki badań własnych Autora nad związkiem pomiędzy wybranymi przez siebie zmiennymi psychologicznymi a funkcjonowaniem na stanowiskach dowódczych w transporcie morskim.

Rozdział IV natomiast, jest poświęcony analizie uzyskanych wyników badań empirycznych oraz ich psychologicznej interpretacji.

Plan rozprawy jest poprawny pod względem formalno-metodologicznym. Sformułowania poszczególnych rozdziałów w aspekcie swoich zakresów zasadniczo wyczerpują się w tematyce rozprawy. Jedynym dostrzeżonym przeze mnie uchybieniem formalnym jest niejednolita numeracja przez Autora rozdziałów (cyfry rzymskie) oraz podpunktów w tych rozdziałach (cyfry arabskie). To jest jednak drobiazg formalny, łatwy do usunięcia przy poprawianiu rozprawy do ewentualnej publikacji.

Wstęp zasadniczo spełnia swoją właściwą rolę w rozprawie. Nie jest on jednak napisany wzorowo. Po zasygnalizowaniu problematyki rozprawy, Autor nie przedstawił głównego problemu rozprawy w postaci bodaj jednego syntetycznego pytania, ani też nie zasygnalizował, co jest celem jego badań. Bardzo jasno Autor przedstawił natomiast strukturę rozprawy omawiając jej kolejne części.

Na szczególne podkreślenie zasługuje bardzo rozległa literatura przedmiotu, na podstawie której Autor napisał część teoretyczną swojej rozprawy. Zawarta jest ona na stronach 139-162). Około 50% tytułów piśmienniczych z tej literatury zajmują pozycje

angielskojęzyczne. Świadczy to o jego rozległej erudycji w zakresie literatury przedmiotu swojej rozprawy.

2. Ocena podstaw teoretycznych rozprawy

W kolejnych trzech rozdziałach Autor podjął próbę przedstawienia bazy teoretycznej dla postawionych przez siebie problemów badawczych oraz interpretacji spodziewanych wyników badań własnych. Główna myśl tych rozdziałów jest dosyć przejrzysta. Najpierw została przedstawiona koncepcja podmiotowych czynników psychologicznej efektywności pracy w warunkach morskich, a następnie znane w literaturze przedmiotu koncepcje stresu zostały zaadoptowane z powodzeniem do ujęcia stresu osamotnienia w izolacji morskiej oraz stresu rozłąki w tych warunkach. Zwracam jednak uwagę, że stosowane przez Autora w samym tytule Rozdziału I określenie: *podmiotowe determinanty* budzi pewne obawy o zbyt deterministyczne nastawienie w ujmowaniu związków między zmiennymi. W psychologii lepiej w takich sytuacjach mówić raczej o *czynnikach* zamiast *determinantach*.

Bardzo trafnie natomiast w Rozdziale III Autor podjął interpretację problematyki ryzyka w warunkach pracy morskiej. Do dyskusji z Autorem odnośnie tego rozdziału chciałbym postawić możliwość wprowadzenia koncepcji autorów reprezentujących nurt teoretyczny psychologii ewolucyjnej, a zwłaszcza koncepcję *woli życia (élan vital)* H. Bergsona. Praca w warunkach morskich ma bowiem cechy walki z żywiołem, do czego koncepcja Bergsona mogłaby mieć ciekawe poznawczo odniesienie.

3. Ocena części metodologiczno-empirycznej

Rozdział IV stanowi omówienie metodologii badań własnych Autora. Problem, pytania badawcze i hipotezy badawcze zostały w nim sformułowane w sposób trafny i zasadny w postaci trzech pytań typu rozstrzygnięcia oraz dziesięciu pytań dopełnienia. Stan literatury przedmiotu pozwalał na postawienie pytań, które dawały Autorowi podstawy do sformułowania hipotez badawczych. Wiele hipotez nie zostało jednak sformułowanych w oparciu o pytania rozstrzygnięcia, lecz dopełnienia (nie rozpoczynające się od partykuły:

„cz?”. Tę nieprawidłowość można łatwo usunąć, zamieniając partykuły „jak” w dotychczasowych pytaniach na „czy”. Zmienne rozpatrywane przez Autora zostały poprawnie zidentyfikowane i zoperacjonalizowane oraz wykorzystane przez niego w projekcie doktorskim w sposób bardzo poprawny metodologicznie. Natomiast moje zastrzeżenia budzi w tym rozdziale to, że Autor nie omówił nigdzie, co jest celem jego badań, ani na czym polega jego strategia badawcza, czyli *research design* przedstawiony w postaci planu kontroli i pomiaru zmiennych. Po przedstawieniu hipotez badawczych należało przecież *expresis verbis* wskazać, zasadniczy cel rozprawy jako weryfikacyjny! Po scharakteryzowaniu metod wykorzystanych w badaniach, należało, z kolei, przedstawić plan kontroli zmiennych w postaci strategii badań. Autor nie wspomina też w ogóle w tym rozdziale, czy przeprowadzał badania pilotażowe, co jest bardzo wyraźnie zalecane przez metodologię badań empirycznych w psychologii. Ponadto, brak też jest w rozprawie uzasadnienia, dlaczego Autor dobrał taki a nie inny zestaw metod badawczych dla badań w swojej rozprawie. Robi to wrażenie eklektyzmu metodologicznego.

Badania empiryczne zostały przeprowadzone poprawnie, zaś wykorzystana do analiz liczba badanych osób (220 osoby) stanowi rzetelne zabezpieczenie wiarygodności wyciąganych na tej podstawie wniosków badawczych przez Autora. Imponująca jest przy tym liczba badanych kapitanów żeglugi wielkiej (96!). Na uwagę zasługuje również wykorzystanie w badaniach oprócz trzech metod papierowych, również stymulatora manewrowo-manipulacyjnego SimFlexNavigator firmy FORCE Technology (Dania). Symulator ten umożliwił symulowanie różnych warunków hydrometeorologicznych i żeglugi.

Rozdział V w recenzowanej rozprawie poświęcony jest analizie wyników badań własnych Autora. Zastosowane w analizach uzyskanych wyników badań techniki statystyczne, w tym m.in. analiza wariancji, gdzie zmienną zależną była liczba popełnionych błędów na symulatorze manewrowo-nawigacyjnym, a zmiennymi niezależnymi były badane cechy osobowości, stres i ryzyko – uważam za trafną strategię deskrypcji, weryfikacji postawionych hipotez oraz syntetycznego ujmowania faktów empirycznych. Autor przeprowadził w sposób

systematyczny analizy uzyskanych wyników badań najpierw na poziomie podstawowych statystyk opisowych (miary tendencji centralnych badanych zmiennych niezależnych), a następnie wskazał na czynniki warunkujące efektywność funkcjonowania badanych osób na symulatorze (zmienna zależna).

Na uwagę zasługują wysiłki Autora zmierzające do określenia przydatności modelu logistycznego w estymacji predykcyjności badanych czynników (ekstrawersja, neurotyzm, sumienność, otwartość, ugodowość, stres zewnętrzny, stres intrapsychiczny) wpływających na zwiększenie prawdopodobieństwa zastania przez badanego studenta kapitanem żeglugi wielkiej.

4. Wnioski końcowe

Czy recenzowana rozprawa doktorska przyczyniła się w jakimś stopniu do wzbogacenia wiedzy psychologicznej? Na pytanie to w sposób całkowicie zdecydowany odpowiadam, że TAK. W sensie szczegółowym wartością tej pracy jest m.in. postawienie pytania o uwarunkowania efektywności manewrowania jednostkami pływającymi w portach morskich, jak też wskazanie na obszary poszukiwań czynników mających na celu zmniejszenie liczby błędów podczas tych manewrów. W sensie ogólniejszym zaś, wyniki badań przedstawione w tej rozprawie wzbogacają wiedzę psychologiczną z zakresu psychologii człowieka dorosłego. Wskazane przeze mnie w niej usterki metodologiczne nie przekreślają jej walorów poznawczych i aplikacyjnych.

W związku z powyższym uznaję, że recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska spełnia ustawowe wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Stąd też wnoszę o dopuszczenie mgra Piotra Makarowskiego do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

